

ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ПОГОДЖУЮ
Гарант освітньої програми

 Микола ВОЛОШИН

"01" вересня 2025 року

В.о. завідувача кафедри

 Микола ВОЛОШИН

Протокол засідання кафедри
Гідротехнічного будівництва, водної та
електричної інженерії ХДАЕУ
від "01" вересня 2025 року № 1

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ТЕХНІЧНА МЕХАНІКА РІДИНИ І ГАЗУ

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський) рівень

Освітня програма – Гідротехнічне будівництво, водна інженерія та водні технології

Спеціальність – 194 Гідротехнічне будівництво, водна інженерія та водні технології

Галузь знань – 19 Архітектура та будівництво

Кропивницький – 2025

1. Загальна інформація

Назва навчальної дисципліни	Технічна механіка рідини і газу
Факультет	Архітектури та будівництва
Назва кафедри	Гідротехнічного будівництва, водної та електричної інженерії
Викладач	Кравченко Володимир Іванович - кандидат технічних наук, доцент кафедри гідротехнічного будівництва, водної та електричної інженерії Наукова школа - сільськогосподарське виробництво Наукові інтереси: проблематика енергозбереження, водопостачання та водоочистки
Контактна інформація	+38(050) 66 723 1077 E-mail: kravchenko_v@kherson.ua
Графік консультацій	Кожна середа 15 ⁰⁰ - 16 ⁰⁰
Програма дисципліни	<p>Змістова частина 1. СТАТИКА РІДИНИ І ГАЗІВ</p> <p>Тема 1. Фізичні властивості та сили у рідкому і газоподібному середовищі Поняття про технічну механіку рідини і газу як науку. Визначення рідини і газу. Основні фізичні властивості рідини і газу: густина, стисливість, розширення, в'язкість. Поняття про ідеальну і реальну рідину. Класифікація сил, що діють у рідині.</p> <p>Тема 2. Статика рідини і газу Гідростатичний тиск. Рівняння Ейлера. Основне рівняння гідростатики. Закон Паскаля. Етюра гідростатичного тиску. Тиск рідини на плоскі та криволінійні поверхні. Поверхні рівного тиску.</p> <p>Тема 3. Основи кінематики рідини Способи описання руху. Усталений і неусталений рух. Поступальний рух. Лінії течії і елементарні струминки. Рівномірний і нерівномірний рух. Потoki та їх види. Витрата. Рівняння нерозривності.</p> <p>Змістова частина 2. ГІДРОДИНАМІКА РІДИНИ І ГАЗІВ</p> <p>Тема 4. Основні рівняння динаміки рідини і газу Диференціальні рівняння руху і балансу енергії для нев'язкої рідини. Рівняння Бернуллі для елементарної струминки ідеальної рідини, реальної рідини та потоку. Гідравлічний ухил.</p> <p>Тема 5. Гідравлічний опір Втрати напору по довжині та у місцевих опорах. Режими руху рідини. Ламінарний і турбулентний режими руху рідини та їх закономірності. Поняття про гідравлічні гладкі та шорсткі труби. Коефіцієнт Дарсі. Зниження втрат напору на тертя.</p> <p>Тема 6. Розрахунок трубопроводів Поняття про короткі і довгі трубопроводи. Напірні характеристики трубопроводів. Втрати напору у трубопроводах. Послідовне і паралельне з'єднання трубопроводів.</p> <p>Тема 7. Витікання з отворів і насадків Поняття про отвори і насадки. Витрата потоку при витіканні з малого отвору у тонкій стінці при усталеному</p>

	<p>русі. Поняття про насадки, їх класифікація. Пропускна здатність насадки.</p> <p>Тема 8. Гідравлічний удар.</p> <p>Гідравлічний удар у трубопроводах. Швидкість поширення ударної хвилі. Прямий і непрямий гідравлічний удар. Методи попередження гідравлічного удару. Поняття про кавітацію.</p>
Мова викладання	Українська мова

2. Анотація курсу

Анотація курсу	<p>Дисципліна є обов'язковою складовою навчального плану, циклу дисциплін професійної підготовки, яка сприяє підготовці фахівців у сфері гідротехнічного будівництва, водної інженерія та водних технології. Здобувачі отримують теоретичні знання та практичні навички, необхідні для рішення різних задач пов'язаних з визначенням сил тиску рідини на споруди, режимів протікання рідини, витрат рідини та втрат напору.</p>
Інформаційний пакет дисципліни	http://dspace.ksau.kherson.ua:8888/course/index.php?categoryid=19

3. Мета та завдання курсу

Мета викладання дисципліни	<p>Мета викладання дисципліни "Технічна механіка рідини і газу" полягає в забезпеченні майбутніх фахівців з гідротехнічного будівництва, водної інженерії та водних технологій загальними теоретичними знаннями та практичними навичками, необхідними для рішення різних задач пов'язаних з визначенням сил тиску рідини на споруди, режимів протікання рідини, витрат рідини та втрат напору.</p>
Завдання вивчення дисципліни	<p>Основні завдання, що мають бути вирішені при викладанні дисципліни, є засвоєння майбутніми фахівцями спеціальності «Технічна механіка рідини і газу»:</p> <ul style="list-style-type: none"> - дати теоретичну підготовку в області основних законів гідростатики, гідродинаміки, руху рідини в трубопроводах, опорів, що виникають при русі рідини, втрат напору; - ознайомити з методикою визначення основних характеристик потоку, необхідних при визначенні витрат та втрат при русі в напірних трубопроводах; - навчити практичним методам розрахунку сил тиску рідини на різні поверхні; - ознайомитись з методами розрахунку швидкостей руху та витрат при витіканні рідини через різні отвори; - ознайомити здобувачів з різними явищами, що виникають при русі рідини в трубопроводах (гідравлічний удар та інше). <p>У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач повинен знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> - основні закони механіки рідких і газоподібних середовищ; - моделі руху рідини й газу; - теорію подібностей й розмірності в процесах руху рідини й газу; - основи моделювання гідромеханічних явищ; - основи технічної термодинаміки;

	<ul style="list-style-type: none"> - принцип роботи і конструкції теплотехнічних пристроїв і систем, використовуваних у системах теплопостачання агропромислового комплексу; - методи та технічні засоби використання нетрадиційних та відновлювальних джерел енергії; - законодавчу базу, методи та технічні засоби енергозбереження в теплотехнологіях. <p>вміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> - вирішувати практичні завдання, пов'язані з теплопостачанням об'єктів сільськогосподарського виробництва та сільських несених пунктів; - ефективно застосовувати енергозберігаючі технології в сільському господарстві; - застосовувати під час проектування та використання теплоенергетично-го обладнання сучасну обчислювальну техніку; - оцінювати техніко-економічну ефективність проектів реконструкції та використання теплоенергетичного обладнання.
--	--

4. Програмні компетентності та результати навчання

Інтегральна компетентність	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі і практичні проблеми у сфері гідротехнічного будівництва, водної інженерії та водних технологій, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов, на основі застосування теорій та методів природничих та інженерних наук.
Загальні	<p>ЗК1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини й громадянина України.</p> <p>ЗК2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.</p> <p>ЗК3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.</p> <p>ЗК4. Знання та розуміння предметної області і професійної діяльності.</p> <p>ЗК7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.</p> <p>ЗК9. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.</p>
Спеціальні (фахові)	<p>ФК1. Здатність застосовувати фізико-математичний апарат, теоретичні, розрахункові та експериментальні методи і моделі досліджень у сфері професійної діяльності.</p> <p>ФК2. Здатність застосовувати у професійній діяльності досягнення науки, інноваційні та комп'ютерні технології, сучасні машини, обладнання, матеріали і конструкції.</p> <p>ФК5. Здатність виконувати інженерні розрахунки параметрів водних потоків та конструктивних елементів об'єктів професійної діяльності.</p> <p>ФК8. Здатність визначати та оцінювати навантаження і напружено-деформовані стани ґрунтових основ та інженерних споруд.</p> <p>ФК9. Здатність здійснювати інженерні вишукування, розрахунки та проектування об'єктів професійної діяльності.</p>

	<p>ФК12. Здатність розробляти інженерні та організаційні заходи щодо забезпечення доброго стану масивів поверхневих і ґрунтових вод на основі сучасних систем моніторингу.</p> <p>ФК14. Здатність впроваджувати енерго- та ресурсоефективні водні технології у сфері професійної діяльності.</p> <p>ФК16. Здатність здійснювати технічну експлуатацію, нагляд та догляд за станом об'єктів професійної діяльності, обстеження їх технічного стану, їх технічне обслуговування та ремонт.</p> <p>ФК17. Здатність виявляти причини виникнення та негативні наслідки шкідливої дії води, застосовувати відповідні методи захисту територій, здійснювати розрахунки та проектувати захисні споруди.</p> <p>ФК19. Здатність розраховувати техніко-економічні показники запроектованих і функціонуючих об'єктів професійної діяльності.</p>
--	---

Програмні результати навчання (ПРН)

ПРН	<p>РН1. Формулювати задачі з вирішення проблемних ситуацій у професійній та/або академічній діяльності.</p> <p>РН2. Визначати шляхи розв'язання інженерно-технічних задач у професійній діяльності, аргументовано інтерпретувати їх результати.</p> <p>РН3. Виконувати експериментальні дослідження руху водних потоків, оцінювати і аргументувати значимість їх результатів при проектуванні об'єктів професійної діяльності.</p> <p>РН8. Розв'язувати якісні та кількісні задачі з видобування, підготовки та розподілу води, очищення та відведення стічних вод.</p> <p>РН13. Здійснювати технічну експлуатацію, обстеження, нагляд та догляд за станом об'єктів професійної діяльності.</p> <p>РН15. Здійснювати гідрологічні, гідравлічні та гідротехнічні розрахунки з використанням сучасних програмних комплексів та спеціалізованих баз даних.</p>
------------	---

5. Місце навчальної дисципліни у структурі освітньої програми

Рік викладання	2025-2026 н. р.
Семестр	3
Курс	2
Обов'язкова компонента / Вибіркова компонента	Обов'язкова компонента
Пререквізити	"Вступ до спеціальності", "Теоретична механіка", «Будівельне матеріалознавство» та інші, що містять знання, уміння й навички, необхідні для освоєння даної дисципліни.
Постреквізити	"Основи гідромеліорацій", " Водопостачання і водовідведення", "Насоси і насосні станції"

6. Обсяг курсу на поточний навчальний рік

Кількість кредитів / годин	3/90
Лекції	20
Практичні / Семінарські	14
Лабораторні	12

Самостійна робота	44
Форма підсумкового контролю	екзамен

7. Технічне та програмне забезпечення / обладнання

Технічне та програмне забезпечення	Програмне забезпечення для роботи з освітнім контентом дисципліни та виконання передбачених видів освітньої діяльності: Moodle. вивчення курсу не потребує використання програмного забезпечення, крім загальнонавчаних програм та операційних систем Microsoft Office.
Обладнання	Ноутбук, персональний комп'ютер, мобільний пристрій (телефон, планшет) з підключенням до Інтернет, інше обладнання: мультимедійний проектор для: комунікації та опитувань; виконання домашніх завдань; виконання завдань самостійної роботи; проходження тестування (поточний, рубіжний, підсумковий контроль)

8. Політика курсу

Загальні вимоги	Здобувачі вищої освіти повинні планомірно та систематично засвоювати навчальний матеріал. Активно працювати під час практичних занять, брати участь в обговоренні дискусійних питань та кейсів, повною мірою долучатись до активних форм навчання. Заохочується робота у наукових гуртках, підготовка тез доповідей та участь у конференціях, підготовка та публікація наукових статей, участь у конкурсах наукових робіт та інше.
Політика щодо дедлайнів і перескладання	Письмові роботи, надані з порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (можливо вказати 75 % – % від загальної суми балів за конкретне заняття). Умови перескладання
Політика щодо відвідування	Відвідування занять є обов'язковим. Процедура відпрацювання попущених занять з об'єктивних причин (хвороба, міжнародне стажування). Не запізнюватись на заняття. Дотримуватись техніки безпеки. Завчасно ознайомлюватись з темою практичної роботи. Пропущенні заняття відпрацьовувати у встановлений викладачем час.
Політика щодо виконання завдань	Позитивно оцінюються відповідальність, старанність, креативність, фундаментальність. Під час підготовки до практичних занять виконання самостійної роботи необхідно спиратись на конспект лекцій та рекомендовану літературу. Водночас вітається використання інших джерел з альтернативними поглядами на ті чи інші питання задля формування продуктивної дискусії та різнобічного вивчення тем дисципліни
Академічна доброчесність	Роботи здобувачів є виключно оригінальним дослідженням чи міркуванням. Будь-яке списування або плагіат (використання, копіювання підготовлених завдань та/або розв'язання задач іншими здобувачами) тягне за собою анулювання зароблених балів. Використання друкованих і електронних джерел інформації під час підсумкового контролю, виконання контрольних робіт заборонено. Списування під час контрольних, тестових робіт та протягом іспиту заборонено.

9. Структура курсу

Номер тижня	Вид занять	Тема заняття або завдання на самостійну роботу	Кількість				балів
			годин				
			лк	сем. / пр.	лаб.	СР	
Змістова частина 1. СТАТИКА РІДИНИ І ГАЗІВ							
1	Тема 1	Фізичні властивості та сили у рідкому і газоподібному середовищі	2				
	Практична робота	Фізичні властивості рідини		2			2
	Лабораторна робота	Дослідження в'язкості краплинних рідин			2		2
	Самостійна робота	Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до практичної, лабораторної роботи та їх виконання.				4	1
2	Тема 2	Статика рідини і газу	4				
	Практична робота	Основне рівняння гідростатики		4			2
	Лабораторна робота	Вимірювання тиску і експериментальна перевірка основного закону гідростатики			2		2
	Самостійна робота	Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до практичної, лабораторної роботи та їх виконання.				6	1
3	Тема 3	Основи кінематики рідини	2				5
	Практична робота	Розрахунок тиску рідини на плоскі і криволінійні поверхні		2			4
	Самостійна робота	Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до практичної, лабораторної роботи та їх виконання.				6	1
	Усього годин		8	8	4	16	
	Рубіжний контроль 1	Тестові завдання					15
	ПК ЗЧ 1						30
Змістова частина 2. ГІДРОДИНАМІКА РІДИНИ ТА ГАЗІВ							
4	Тема 4	Основні рівняння динаміки рідини і газу	4				
	Практична	Розрахунок параметрів потоку в каналах		2			1

	робота						
	Лабораторна робота	Експериментальна перевірка рівняння Д. Бернуллі			2		2
	Самостійна робота	Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до практичної, лабораторної роботи та їх виконання.				6	
5	Тема 5	Гідравлічний опір	2				
	Практична робота	Рівняння Бернуллі		2			1
	Лабораторна робота	Дослідження режимів течії рідини. Визначення коефіцієнта гідравлічного тертя			4		2
	Самостійна робота	Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до практичної, лабораторної роботи та їх виконання.				6	
6	Тема 6	Розрахунок трубопроводів	2				
	Практична робота	Втрати напору по довжині і в місцевих опорах		2			1
	Лабораторна робота	Експериментальне визначення коефіцієнтів місцевих опорів			2		2
	Самостійна робота	Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до практичної, лабораторної роботи та їх виконання.				6	
7	Тема 7	Витікання з отворів і насадків	2				
	Самостійна робота	Опрацювання лекційного матеріалу.				6	3
8	Тема 8	Гідравлічний удар	2				
	Самостійна робота	Опрацювання лекційного матеріалу.				4	3
	Усього годин		12	6	8	28	
	Рубіжний контроль 2	Тестові завдання					15
	ПК ЗЧ 2						30
	Усього за курс		20	14	12	44	60

10. Форми і методи навчання

Лекція	Словесні методи навчання: пояснення (інформаційно-повідомлювальне, інструктивне-практичне, пояснювальне-спонукальне, система зображально-виражальних засобів. Словесний метод (лекція – вступна, тематична, оглядова, підсумкова). Проведення лекційних занять включає: викладення теоретичного матеріалу, оглядові лекції з використанням наочного матеріалу, опорного конспекту, лекції візуалізації з використанням мультимедійних технологій Наочні методи навчання, ілюстрування
Практичні /Семінарські	Презентації, демонстрація, обговорення, аналіз конкретних ситуацій, дискусія, бесіди, дебати, кейс-методи, роботи в малих групах тощо
Лабораторні	Здобувачі виконують завдання за планом
Самостійна робота	Здобувачі виконують завдання за планом

11. Система контролю та оцінювання

Поточний контроль	
Методи поточного контролю: усний контроль (опитування, бесіда, доповідь, повідомлення тощо); письмовий контроль (контрольна робота, твір, реферат, виклад матеріалу на задану тему в письмовій формі тощо); комбінований контроль; презентація самостійної роботи студента; практичний контроль (під час практичних робіт, на практикумах, під час усіх видів практики); спостереження як метод контролю; тестовий контроль; графічний контроль; програмований контроль; лабораторний контроль; проблемні ситуації тощо.	
Вимоги та методи до поточного контролю. індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, звіт, реферат, есе, презентація тощо. Оцінювання знань здобувачів на основі поточного контролю відбувається: а) способом перевірки систематичності та активності роботи здобувача над вивченням програмного матеріалу курсу протягом семестру; б) способом виконання завдань самостійної роботи здобувача.	
Підсумковий контроль за змістовою частиною	
Контроль у навчанні здобувачів вищої освіти передбачає виявлення рівня сформованості професійних навичок і вмінь, визначення правильної організації навчального процесу, діагностування труднощів засвоєння матеріалу, перевірку ефективності використання методів і прийомів навчання. Контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і систем осі, всебічної а професійної спрямованості контролю. Використовуючи методи усного та письмового контролю, які сприяють підвищенню мотивації майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки підготовки здобувачів вищої освіти перевага надається: - усному опитуванню студентів (презентація, доповідь, складання есе); - письмовому (модульна/семестрова контрольна робота, тест та ін.).	
Підсумковий контроль	
Формою підсумкового контролю є іспит. Здобувач вищої освіти допускається до складання іспиту, якщо він захистив всі лабораторні роботи і написав контрольні роботи за змістовими частинами на позитивні оцінки. Екзамен складається з двох частин: теоретичної - у формі тестування (тестування на паперовому носії із ручною перевіркою) і практичної з розв'язанням задач. Основні вимоги до контролю знань наведені у Положенні про оцінювання знань здобувачів ВО ХДАЕУ. Загальна підсумкова оцінка з навчальної дисципліни складається із суми балів за поточну успішність (не більше 60 балів) та екзамену (не більше 40 балів).	

12. Розподіл балів з дисципліни - форма контролю – екзамен

Поточне тестування та самостійна робота										Підсумковий тест (екзамен)	Загальна сума
Змістовна частина 1				Змістовна частина 2							
T 1	T 2	T 3	РК ЗЧ 1	T4	T 5	T 6	T 7	T 8	РК ЗЧ 2	40	100
5	5	5	15	3	3	3	3	3	15		

13. Шкала оцінювання

Шкала рейтингу ХДАЕУ	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
90-100	A	Відмінно	зараховано
82-89	B	Добре	
74-81	C		
64-73	D	Задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	Незадовільно	не зараховано
1-34	F	Незадовільно (з обов'язковим повторним вивченням курсу)	

13. Рекомендована література та інформаційні ресурси:

Основна література	<p>1. Шевченко Т. О. Технічна механіка рідини та газу : конспект лекцій для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної та заочної форм навчання зі спеціальності 192 – Будівництво та цивільна інженерія) / Т. О. Шевченко ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ, 2023. – 108 с. URL: https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi73/0053753.pdf</p> <p>2. Дідур В.А. Технічна механіка рідини і газу: підручник для здобувачів ступеня вищої освіти закладів вищої освіти / В.А. Дідур, Д.П. Журавель. – Мелітополь: ТОВ «Колор Принт», 2019. – 476 с. URL: https://elar.tsatu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/40716c2a-a480-42e3-8bc1-1fcf4c0be21f/content</p> <p>3. Вамболь С.О., Міщенко І.В., Кондратенко О.М. Технічна механіка рідини і газу: підруч. Х. : НУЦЗУ, 2017. 300 с.</p> <p>4. Колісниченко Е. В., Мандрика А. С., Панченко В. О, Гідравліка, гідро- та пневмоприводи : Суми : Сумський державний університет, 2021. – 176 с. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7f6b9961-3084-401b-8c13-2adc314a6e/content</p> <p>5. Халипа В.М., Вамболь С.О., Міщенко І.В., Прокопов О.В. Технічна механіка рідини і газу/. – 2-е видання, виправл. і доп. Х. : НУЦЗУ, 2017. 224 с.</p>
Додаткова	<p>1. Луценко В.В. Технічна механіка рідини і газу в тестах і задачах. НУВГП, Рівне., 2017, URL: http://ep3.nuwm.edu.ua/4033/</p>

	<p>2. Константинов Ю.М. Технічна механіка рідини і газу. Кінематика і динаміка рідини. Приклади і задачі: навчальний посібник / Ю.М. Константинов, О.О. Гіжа, Ю.Д. Копаниця. – К.: КНУБА, 2015. – 154 с. URL: http://www.k123.com.ua/ebooks/_jPB2.pdf</p> <p>3. Гідротехнічні, енергетичні та меліоративні системи і споруди, підземні гірничі виробки ГІДРОТЕХНІЧНІ СПОРУДИ. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДБН В.2.4-3:2010. URL: https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2017/12/86.1.-DBN-V.2.4-32010.-Gidrotehnichni-energetichni-ta-me.pdf</p>
<p>Інформаційні ресурси</p>	<p>1. Водопостачання. Зовнішні мережі та споруди. Основні положення проектування ДБН В.2.5-74:2013. URL: http://kbu.org.ua/assets/app/documents/dbn2/</p> <p>2. Національна бібліотека ім. В.І. Вернадського. URL: http://www.nbuv.gov.ua/tichni-ta-me.pdf</p> <p>3. Водопостачання. Зовнішні мережі та споруди. Основні положення проектування ДБН В.2.5-74:2013. URL: http://kbu.org.ua/assets/app/documents/dbn2/</p> <p>4. Гідротехнічні, енергетичні та меліоративні системи і споруди, підземні гірничі виробки ГІДРОТЕХНІЧНІ СПОРУДИ. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДБН В.2.4-3:2010. URL: https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2017/12/86.1.-DBN-V.2.4-32010.-Gidrotehnichni-energetichni-ta-me.pdf</p>